

Kütüphane ve Bilgisayar

Tuncer Yılmaz (*)

Bilgisayarların kütüphanelerde kullanımlarında devrim sayılabilecek bir uygulama 1969 yılında, «Information Science and Automation Division of the American Library Association», «Council on Library Resources» gibi kuruluşların yardımları ve «Library of Congress»'in çalışmalarıyla gerçekleşen MARC (Machine Readable Cataloging) sistemi olmuştur⁽¹⁾.

Bilgisayarlarla okunabilir kataloglama sistemi kataloglama konusunda yeni ve kalıcı standartların oluşmasına öncülük ederek denizasırlı ülkelerde de uygulamaya konulmuştur. Bu sayede hazır katalog kart hizmetleri doğmuş ve bunun yanında manyetik kayıtlı katalog alışverişleri uluslararası bir işlerlik kazanmıştır.

Bilgisayarlar, kütüphanelerin bütün bölümlerinde başarı ile kullanılmaktadır. Bu kullanım hizmet verilen araştırmacılar açısından çok büyük kolaylıklar sağlamakta ve araştırma yapılan konularda, kullanıcının becerisine göre bilgiye erişimi % 100'e yakın olması kılmalıdır.

Geleneksel olarak, kültürel ve bilimsel bilgi birikimini belli sistemler uyarınca depolayan ve hizmete sunan kütüphaneler de bilgisayar teknolojisinin etkisi altına girmekten kendini alamamış ve inanılmaz değişimlere uğramıştır.

Kütüphane hizmetlerinin temel amacı olan bilgiyi ve bilimi yayma işlevleri bilgisayarlar sayesinde hız kazanmış, kütüphanelerden yararlanma oranı artmıştır. Bilgi kaynağının adresinin belirlenmesi amacıyla hazırlanan kart kataloglar yavaş yavaş ortadan kalkarak yerlerini bilgisayar terminallerine terketmektedirler. Bu nedenle tarama süreleri çok kısa zaman dilimlerine indirgenebilmiş, ağlar sayesinde diğer bilgi merkezlerine ulaşım sağlanabilmektedir.

a. Bilgisayarların Kütüphanelerde kullanımı

Bilgisayar teknolojisinin hızla gelişmesi günlük yaşamın her alanında ve ilk sırada yer alması, çoğu faaliyet alanının şekil değiştirmesine neden olmuştur. Kütüphaneler de bu alanlardan biridir. Ancak bu değişiklik kütüphanelerin amacına yönelik değildir. Hedef, amacı değiştirmeden çalışma biçiminde gelişme kaydetmektir, bilgisayarlar binlerce kitap ve süreli yayından oluşan dermedeki bilgilere doğru ve hızlı bir şekilde ulaşım olanağını sağlamaktadır.⁽²⁾

(*) T.B.M.M. Kütüphanecisi

1. Joseph R. Mathews, *Choosing an Automated Library System: A Planning Guide* (Chicago: American Library Association, 1980), 1.
2. Donald B. Simpson, «Advancing Technology: The Secondary Impact on Libraries and Users», *IFLA Journal* X, 1 (1984), 43.

Bilgisayarların kütüphanelerde kullanımları 1950'li yıllarla başlar. O günkü teknolojik yapı gereği delikli kartlar üzerine kaydedilen bilgi, günümüzde manyetik bantlar, diskler, video diskler üzerine kaydedilmektedir.

Mikro bilgisayarlar üzerine yapılan araştırmalar metin yazma işlerinde bibliyografyaların, yönlendirici kaynakların, basılı katalogların hazırlanmasında On-line veri tabanı taramalarında mükemmel bir şekilde kullanılabilirliklerini ortaya koymaktadır. OCLC, RLIN, WLN gibi sistemler, kütüphanecilik alanında yaygın kullanıma sahiptirler.

Çağımız kütüphanelerinin enformasyon açısından şu hizmetleri vermeleri istenmektedir.

- Karmaşık ve az kullanılan veri tabanlarına ulaşım sağlamak,
- Çevre, konferans ve haber merkezi programlarını hazırlamak,
- Kütüphane kaynaklarına doğrudan ulaşımı sağlamak,
- Çevre veri ve bilgi merkezlerine ulaşımı sağlamak,
- Diğer kütüphanelerdeki bilgi kaynaklarına ulaşımı sağlamak,
- Acele şekilde gereksinme duyulan bilgiye bilgisayar veya video disk yoluyla erişimi sağlamak,
- Evlerinde kişisel bilgisayar ve terminal bulundurmayanların elektronik kaynaklardan yararlanmalarını sağlamak,
- Ulusal bibliyografik denetime sağlıklı bir şekilde yardımcı olmak.

Bunlar dışında, kütüphanelerin geleneksel hizmet anlayışını bilgisayarlar yardımıyla modernize ettikleri görülmektedir. Bilgisayarların yaygın olarak kullanıldıkları alanlar içerisinde sağlama, kataloglama, süreli yayınlar, okuyucu hizmetleri, mali işler ve istatistikler gelmektedir.

Mikrobilgisayarlar, herhangi bir kütüphanenin yukarıda sıralanan işlemlerini yüklenilebileceği gibi, herhangi bir veri tabanı sistemi ile bağlantı kurmada bir terminal olarak da kullanılmaktadırlar. Bu terminaller sayesinde kütüphane içindeki birimler birbirleri ile iletişim kurabilmektedir. Bilgisayar kullanımının kütüphanelerin çeşitli bölümlerinde sağlayacağı yararlar maddeler halinde bir göz atalım.

SAĞLAMA BÖLÜMÜ

1. Manyetik kayıtlı yayınevi katalogları sayesinde konu, eser adı, yazar adı, dizi kontrolü yapabilmek olanağı,
2. Kütüphanenin mevcut dermesi ve yayınevi kataloglarının kontrolü, çevre kütüphanelerin dermeleri ile karşılaştırma olanağı, (daha önceden hazırlanmış olan işbirliği protokolleri çerçevesinde satınalmalar açısından ekonomi sağlar)
3. Otomatik olarak bir kaç aracı firma içerisinde fiyat kontrolü yapabilme,

4. Sipariş mektubu yazma,
5. Personel, kullanıcı ve çevre kütüphanelerin sipariş edilen yayınları anında izleyebilmeleri,
6. Fatura kontrolü ve ödeme işlemlerinde kolaylık,
7. Kullanıcıların istekleri ve sipariş edilen yayınlar dizinlerinin karşılaştırılması ve ikilemleri ortadan kaldırmak,
8. Sipariş veren kullanıcıları siparişle ilgili gelişmeler konusunda bilgilendirme,
9. Kullanıcı istatistiklerini değerlendirerek derme politikasının ana hatlarının belirlenmesine katkıda bulunma.

SÜRELİ YAYINLAR BÖLÜMÜ

1. Abonelerin yenilenmesi için otomatik olarak sipariş mektubu yazma,
2. İzlenen yayınların eksik sayıları için noksan isteme yazıları yazma,
3. Cilt bütünlüğü sağlanan yayınlar için otomatik olarak cilt fişi yazma,
4. Cilt sonrası işlemlerinde, yer dizini, konu dizini, eseradı dizini, demirbaş kütüklerinin oluşturulmasında yardımcı olma,
5. Katalog, toplu katalog hazırlanmasında kolaylık sağlama,
6. Dizinleri ve katalogları sürekli güncel tutma,
7. Zamanında gelmeyen yayınlar için uyarı yapma.

OKUYUCU HİZMETLERİ BÖLÜMÜ

1. Ödünç verme hizmetlerinde, çubuk kodlu etiketlerin de kullanılmasına olanak tanıyarak kolaylık sağlama,
2. Zamanında iade edilmeyen yayınlar için uyarı yazısı yazma,
3. Dermeyi, kullanıma ilişkin ayrıntılı bilgi sağlayıp ayıklama yapılmasına yardımcı olma,
4. İstatistiklerin hazırlanmasında doğrudan devreye girme,
5. Hazır danışma hizmeti verilmesine yardımcı olma,
6. Dermeye yeni giren yayınları anında duyurabilme olanağı sağlama,
7. Konu bibliyografyaları hazırlama,
8. Seçmeli bilgi yayımı hizmetlerine olanak tanıma,
9. Başka kütüphane ve bilgi merkezleri ile bilgi alışverişine hız kazandırma,
10. Ödünç verilen yayınlara ilişkin bilgileri her aşamada kontrol altında tutma.

KATALOGLAMA BÖLÜMÜ

1. Manuel olarak yapılan ikilem kontrolünün kolayca yapılarak ikinci veya üçüncü nüshaların ortak adreslenmelerine otomatik olarak yardımcı olma,
2. Aynı eser için defalarca hazırlanan katalog kartlarını ortadan kaldırarak daha sağlıklı dizinler (eseradı, yazaradı, konu, seri) hazırlayarak zamandan ekonomi sağlama,
3. Tarama işlemlerinde konu karşılaştırmalarına olanak tanıma,
4. Otomatik olarak cilt sırtı etiketi hazırlama,
5. Kart kataloğa yeni kartların yerleştirilmesi yada ayıklanması gibi rutin işleri ortadan kaldırma,
6. Kütüphanelerin birbirlerinin dermeleri konusunda bilgi sahibi olabilmelerine olanak tanıma, iletişimlerini sağlama,
7. Depolanan bibliyografik bilginin daha sonra istenilen herhangi bir formatta elde edilmesine olanak tanıma,
8. Karar değişikliklerinin geçmişe dönük olarak kısa zamanda ve kolay bir şekilde uygulanmasını sağlama,
9. Taramalara ilişkin basılı listelerin anında elde edilmesini sağlama,
10. Dermenin herhangi bir açıdan incelenmesine olanak tanıma,
11. Kütüphanelerarası işbirliğinde, standartlaşma olmamasından doğan aksaklıkları ortadan kaldırma.

DOKÜMANTASYON BÖLÜMÜ

1. Süreli yayınlardaki makale, haber, yorum gibi bilgilerin içeriklerinin analiz edilip depolanması ve bu bilgilere değişik kanallardan erişimde kolaylık sağlama,
2. Depolanan bilgilerden değişik konularda başvuru kaynakları hazırlama,
3. Diğer dokümantasyon merkezleri ile ilişki kurarak işbirliği ve branslaşmaya olanak tanıma. Aynı konudaki tarama işlemlerinin defalarca yapılmasını önleme.

KÜTÜPHANE GENELİ

1. Bölümler arasında iletişimi sürekli olarak canlı tutma ve koordinasyon sağlayarak çalışma verimini artırma,
2. Bütçenin planlı olarak kullanımına yardımcı olma,
3. Ulusal ve uluslararası çapta iletişim ve işbirliğine yardımcı olma,
4. İstatistiklerin hazırlanmasında yardımcı olma,
5. Terminaller aracılığı ile kütüphane kaynaklarına değişik yollardan ulaşım sağlama,

6. Aynı kütükleri kullanarak aynı anda birden çok iş yapabildiğinden zaman ve işgücünden ekonomi sağlama,
7. Kütüphane kayıtlarının manyetik ortamlarda ve emniyet kopyaları halinde saklanması ve yerde ekonomi sağlama,
8. Diğer ülkelerdeki bilgi merkezlerinden on-line tarama yapmaya olanak tanıma,
9. Kütüphane kayıtlarının klasik kütüphanecilik yöntemleri dışında daha geniş bir çerçevede tanımlanmasına ve değişik amaçlı bilgi kütüklerinin oluşumuna yardımcı olma,
10. Kütüphanenin geçmiş yıllara ilişkin çalışmalarını değerlendirerek hizmetlerin yönlendirilmesine yardımcı olma (kütüphane hizmetlerinin planlanması)
11. Değişik kütüphanelerdeki uzman işgücünden en üst düzeyde yararlanmaya olanak tanıma,
12. Başka merkezlerce geliştirilen sistemlerin uyarlama ve uygulamalarındaki zorluğu minimuma indirme.

Bilgisayar kullanımı kütüphane hizmetlerinin yürütülmesinde yukarıda sıralanan yararları sağlamaktadır. Ancak bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerin ve kütüphanelerin yarınki durumu bu konuya ne gibi yenilikler getirecektir bunu kestirmek bugün için çok zordur.

A. ÇAKIROĞLU'NUN İKİ KİTABI YAYINLANDI

Meslektaşımız ve Samsun Şubesi üyemiz Atilla Çakiroğlu'nun hazırlamış olduğu 'Nasreddin Hoca', 'Şiir Diliyle Fıkralar' adlı eseri KTB Gençlik ve Halk Kitapları Dizisi'nin 29. kitabı olarak yayınlanmıştır. Eserde Nasreddin Hoca'nın manzum olarak yazılmış 20 fıkrası yer almaktadır.

Arkadaşımızın 1985 yılında da yine aynı bakanlığın çocuk kitapları dizisinde 'Hikâyeler' adlı bir kitabı daha yayınlanmıştı.

«KÜTÜPHANE» KONULU ŞİİR YARIŞMASI DÜZENLENİYOR

Hatay Şubemiz orta dereceli okul öğrencileri arasında 'Kütüphane' konulu bir şiir yarışması düzenlendi. Kasım 1987 sonuna kadar hazırlanacak olan şiirlerin ilk elemesi 8 Aralık 1987 Salı günü TKD Hatay Şubesi Yönetim Kurulunca değerlendirilecek. 8 Aralık'ta yapılacak ilk elemelerde seçilecek şiirler 14 Aralık 1987 günü oluşturulacak jüri 1., 2., ve 3. ile mansiyonları belirleyecek.